

ויקרא פרק כה, יד-יז

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: במספר שנים אחר היוכל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת! מכר לך: לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: ולא תונו איש את עמיתו וראת מאלהיך כי אני יקוק אלהיכם:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב

משנה. כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים. לא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, שנאמר +שמות כ"ב+ וגר לא תונה ולא תלחצנו. גמרא. תנו רבנן: +ויקרא כ"ה+ לא תונו איש את עמיתו - באונאת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר באונאת דברים, או אינו אלא באונאת ממון? כשהוא אומר +ויקרא כ"ה+ וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך - הרי אונאת ממון אמור, הא מה אני מקיים +ויקרא כ"ה+ לא תונו איש את עמיתו - באונאת דברים. אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים... אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו... רבי יהודה אומר: אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים... תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים. - אמר ליה: שפיר קא אמרת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חוורא.

בית הבחירה למאירי מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב

המשנה השמינית וענינה בא על ידי גלגול אונאה ולא מעיקר כונת הפרק אלא שעל ידי גלגול אונאה לענין הדין נתגלגל לעניני אונאת דברים לענין איסור... אמר המאירי כשם שיש אונאה במקח וממכר כך יש אונאה בדברים ר"ל שאסור להונות את חברו ולגרום לו פסידא בדבריו והוא שאמר לא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח שהרי מתוך שהוא בוש לומר שאינו רוצה ליקח משפיל לו מקחו לומר שאינו שוה כל כך ואחרים שומעים ונמצא גורם לו פסידא ואפילו לא היה אדם שם מ"מ הוא מטריחו ומצערו שחשב למכור ולא מכר ואח"כ נתגלגל לאונאת דברים שלא יביישהו בדבריו והוא שאמר אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנאמר וגר לא תונה:

רמב"ם הלכות מכירה פרק יד הלכה טו - העובר על אונאת דברים עובר גם על לאו של אונאת ממון!

כל המאנה את הגר בין בממון בין בדברים עובר בשלשה לאוין, שנאמר וגר לא תונה זה הונית דברים, ולא תלחצנו זה הונית ממון, הא למדת שכל המאנה את הגר עובר בשלשה לאוין משום לא תונו איש את עמיתו, ומשום אל תונו איש את אחיו, ומשום וגר לא תונה.

מה נכלל באונאת דברים:

רש"י ויקרא פרק כה פסוק יז

(יז) ולא תונו איש את עמיתו - כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו לא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ.

ספורנו ויקרא פרק כה פסוק יז

(יז) ולא תונו. אפילו בדברים וגניבת דעת ועצות רעות אפילו בלתי שום דררא דממונא: כי אני ה' אלהיכם. אלהי הקונה ואלהי המוכר ומקפיד אני על אונאת כל אחד מהם:

תרגום יונתן ויקרא פרק כה פסוק יז- אבנים ומקלות... אבל מילים = אונאת דברים

(יז) ולא תונו גבר ית חברה במילין קשין ויתדחל מאלהיך אגא הוא יי אלהיכם: (יז) ולא תונו איש את חברו במלים קשות ויראת מאלהיך אני הוא יי אלהיכם:

ספר החינוך שלח

שלא להונות אחד מישראל בדברים, כלומר שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רנא

והמצוה הרנ"א היא שהזהירו מהונות קצתנו את קצתנו בדברים. והוא שנאמר לו מאמרים יכאיבוהו ויכעיסוהו ולא יוכל לעמוד מפני שיתבייש מהם.

ספר יראים סימן קפ [דפוס ישן - נא]

וכשם שאונאה בדברים כך אונאה בעין רע שאמר פני רעים שמסור ללב.

שערי תשובה שער ג אות כד:

והמצער כל איש מישראל, אף על פי שלא נכתב בו העונשים האלה, עובר בלא תעשה, שנאמר (ויקרא כה, יז): ולא תונו איש את עמיתו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ נח ב): באונאת דברים הכתוב מדבר, **והוא מענין הצער והמצוק**, מלשון (ישעיה מט, כו): והאכלתי את מוניך את בשרם.

אגרות החזון איש א:ריא

והרי צריך ליזהר שלא לגרום צער לחבירו בדיבור קל, אף לרגע, ויש בזה לא תעשה מדאורייתא כדאמרו ס"פ הזהב.

ספר חסידים (מרגליות) סימן תרמא

אדם שהוציא ניעו מחוטמו והוא הולך לו ובא אחר ונמאס בו אותו שהוציא הניע **יבא לדין לפי שגורם מיאוס לחבירו** וגם אם הביא בניו או בנותיו עמו בבית חבירו והנה מנהג של ילדים קטנים שהם סביב לחוטמם מאוסים צריך לנקותם ואם לאו נענש אבל אם בא אדם לביתו ורואה הילדים ונמאס אין זה נכשל כי מנהג ילדים כן.

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן תשפה

ראובן שטען לשמעון אוניתני בדברים [והביא] עדים שאינה אותו דין זה פסוק ממתני' (ב"מ נ"ח ע"ב) כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים... **אונאת ממון נתן להשבון אונאת דברי' לא נתן להשבון הלכך מלקין אותו שהרי עבר על לאו גמור** ולהרב רבי' ברוך מספק' לפי שראה בדברי ר"ת **דמספקה אי [לוקה]** אי דרשי' למורא נתן ולא למלקות כדדריש רבי יוחנן

ספר החינוך מצוה שלח

ועובר על זה והכאיב את חבירו בדברים, באותן שפירשו חכמים זכרונם לברכה בבעל תשובה ובחולה ובכיוצא בהן. עבר על לאו זה, **אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה**. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה, יתברך ויתעלה.

חפץ חיים- הקדמה - לאו שבכללות

יג- ופעמים הרבה מצוי עוד לאו אֶחָד, והוא לפי מה שרגילין הרבה פעמים לבזות לחברו... כל איש לפי ענינו, אֶשֶׁר נאמר לו דברים, אֶשֶׁר יִקְעִיסוּהוּ וְיִבְהִילוּהוּ, ולא יוכל להעזר מהם, אֶפְלוּ אִם הָיָה הַדָּבָר בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, עוֹבֵר עַל לְאוֹ (ויקרא כ"ה י"ז) ד"ל לא תונו איש את עמיתו" דא"ר באונאת דברים.... **דכל הלאוין שהבאנו הם לאוין שבכללות למשל הלאו דאל תונו וכו' כולל גם כן ענינים אחרים וכו"ל**,

ספר החינוך מצוה שלח

שורש מצוה זו ידוע, כי הוא לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הברכה מצויה בעולם וקשה המחלוקת, כמה קללות וכמה תקלות תלויות בו... ואולם לפי הדומה, אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חבירו בדברים הרעים שלא יענהו השומע, שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה הופכים, ועוד שיהיה בשתיקתו כמודה על החירופין, ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכיו, אבל תצוה אותנו שנתרחק מן המדה הזאת, **ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף בני אדם**, ובכן ינצל אדם מכל זה, כי מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם, זולתי השוטים הגמורים, ואין לתת לב על השוטים. **ויש לנו ללמוד דבר זה, שמותר לנו לענות כסיל, לפי הדומה, מאשר התירה התורה הבא במחותרת להקדים ולהורגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזקין מיד חבירו, כי יש לו רשות להנצל מידו, וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך, בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו.**

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד א

אמר רב חננא בריה דרב אידי: מאי דכתיב ולא תונו איש את עמיתו - עם שאתך בתורה ובמצוות אל תוניהו.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אונאה ומקח טעות סימן רכח סעיף א

כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בגופו וזה בממונו; והצוה על אונאת דברים נענה מיד. הגה: וי"א דאין מצווין על אונאת דברים אלא ליראי השם (נ"י פרק הזהב). ומי שמאנה את עצמו מותר להוניהו (שם בשם המדרש).

רמב"ם הלכות מכירה פרק יד

הלכה יז- ומפני מה עובר בגר על לאו של הונית דברים אף בהונית ממון, **ועל לאו של הונית ממון אף בהונאת דברים, מפני שהוציא הכתוב את שניהם בלשון הוניה סתם**.

ספר החינוך מצוה רמ- איסור לפגוע

שורש המצווה ידוע, לפי שהבושת צער גדול לבריות, אין גדול ממנו, ועל כן מנענו האל מלצער בריותיו כל כך, כי אפשר לתוכחה ביחוד ולא יתבייש החוטא כל כך.